

Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci

BALANS IZMEĐU MAJORIZACIJE I TIRANIJE U BiH

Treba naći ravnotežu između majorizacije, kao odlučujuće moći većine, i soluciju za „tiraniju manjine“

Istorijski je poznato da nijedna vlast, nigdje i nikada, nije imala (niti po prirodi same vlasti može imati) „**unutrašnju legitimaciju**“ svih. Politički legitimitet i opstaje na stalnom opravdavanju i osporavanju vlasti, bez obzira kojim se sredstvima pri tome služili imaoci ili osporavatelji vlasti. **Svako je vladanje nedemokratsko, ali svako vladanje nije jednako nedemokratsko.** Na toj, na oko sitnoj, ali značajnoj i osjetljivoj, razlici treba graditi odbranu vrijednosti demokratije. Načelo paritetnog odlučivanja ne udovoljava ni nekim elementarnim zahtjevima i dostignućima demokratije privatnog vlasništva (građanske demokratije), a kamoli savremenim vidovima demokratije. **U unutrašnjoj logici BiH političkog sistema ne postoji opšti interes.** Postoji samo dogovaranje i utvrđivanje zajedničkih interesa u dejtonskoj BiH. BiH i nije mišljena kao politička zajednica, kao ono opšte svijeta posebnih interesa, već samo kao mogućnost dogovaranja posebnih interesa oko mjere zajedničkog interesa. A i u tome je dogovaranju sistemski preferiran (a u praksi apsolutizovan) posebni interes. Odatle toliko muke i utroška energije oko utvrđivanja i ostvarivanja zajedničkih interesa u dejtonskoj BiH. Paritetni princip odlučivanja u institucijama BiH (koji se praktički svodi na pravo veta) polazi od pretpostavke o nekom jedinstvenom, homogenom i neprotivurječnom nacionalnom (entitetskom) interesu. Nacionalni suverenitet u BiH sve više se nadređuje narodnom suverenitetu. Ova apsolutizacija nacionalnog, paritetnog, principa treba nacionalnim političkim birokratijama, koje time jačaju svoju moć i učvršćuju temelje svoje reprodukcije. Naša „paritetna demokratija“ predstavlja svojevrsni oblik pluralističke demokratije, demokratije koja uvažava grupu, ali ne uvažava pojedinca. U tako složenoj, višenacionalnoj, zajednici, kakva je BiH, takav je oblik pluralističke demokratije nezaobilazan. Međutim, ako on bude isključivi oblik, ako se favorizuje (a te su tendencije evidentne), ako iz političkog procesa potisne pojedinca kao subjekta politike, onda je sasvim realna opasnost od uzurpacije moći pojedinaca i užih grupa, kao „zastupnika i branitelja“ grupnog, nacionalnog, interesa. Ovakvoj opasnosti i tendenciji idu na ruku okolnosti nedovoljno ukorijenjene demokratske tradicije u BiH i institucionalni politički sistem, skrojen po mjeri „grupne demokratije“. Ako je pri tome temelj ovakve demokratije nacija, onda je od uzurpacije moći do neke od varijanata totalitarizma samo jedan korak. Sada je u BiH princip većinskog suspendovan, pa se u BiH može govoriti o „veto federalizmu“. Demokratski princip većinskog odlučivanja o svim pitanjima u institucijama BiH bi

obezvrijedio princip načelne ravnopravnosti entiteta kao federalnih jedinica, a to znači i ravnopravnosti naroda. Tako i tendencija ka apsolutizaciji paritetnog principa narušava ne samo demokratsko načelo nego i temeljne principe federalizma. **Postoje, naravno, neka pitanja, kao što su temeljna pitanja konstitucije globalnih odnosa u BiH koja se moraju rješavati paritetno, kako bi se izbjegla svaka majorizacija i nacionalna diskriminacija.** Ako se ovaj princip primjenjuje suviše široko, on blokira svaku mogućnost racionalnog funkcionisanja sistema. Bolje rečeno, sistem se pretvara u poprište dnevnih sukobljavanja posebnih interesa. Output je toga provizorija da su svi na gubitku. **Treba naći ravnotežu između majorizacije, kao odlučujuće moći većine, i soluciju za „tiraniju manjine“.** **Velika prepreka za ovu ravnotežu su nacionalne i vjerske podjele u BiH.**

Političke (nacionalne) i kulturne (vjerske) podjele su prepoznatljiva obilježja u BiH, što predstavlja ozbiljan problem za stvaranje građanskog (civilnog) društva za duži vremenski period. Naša istorija bila je vojna i diplomatska, a ne ekonomska i kulturna. Ovdje se bez prijatelja mora, ali bez neprijatelja ne može, jer se unutrašnji ili spoljašnji neprijatelj koristi kao integrativni princip. **Nacionalni heroji i nacionalni identitet u BiH uvijek su u prvom planu, dok se demokratski kompromisi zanemaruju, što nije posljedica samo unutrašnjih podjela, nego i politike velikih sila (otomanske, venecijanske, habsburške), koje su se držale principa *divide et impera* (podijeli pa vladaj).** Osnovna obilježja političke kulture u BiH su provincijalizam, patrijarhalni mentalitet i nepovjerenje prema drugom i drugačijem. Nizak obrazovni nivo stanovništva u Bosni i Hercegovini je stalan pratilac, bez obzira na političke promjene. U ovako zatečenom stanju društva BiH, veoma je teško obezbijediti funkcionalnost i sprovesti Dejtonski mirovni sporazum. Dejtonski Ustav BiH je datost, koju naša proizvoljna verbalistika ne može promijeniti, već može, naprotiv, otežati put do tih promjena. Ustav BiH je oktroisani, formalno čvrsti, kodifikovani i pisani ustav, koji predviđa federalno državno uređenje, republikanski oblik vladavine i politički režim konsocijativne demokratije. Ustav nije vizija ni utopija, on je konstitutivni, realno-programatski akt. To, između ostaloga, znači da njegove kategorije moraju biti jasne, moraju označavati realno stanje i biti pogodan instrumentarij za bolje razumijevanje i mijenjanje toga stanja. Zanemaruje li ono realno, Ustav ne može biti ni pogodan programski okvir i projekcija za nešto novo. BiH je stvar dogovora dva entiteta, distrikta Brčko i tri konstitutivna naroda, te ostalih naroda. Dakle, ona opstaje samo uslovno: utoliko i tako, ukoliko i kako se dogovore entiteti i konstitutivni narodi. Za Srbe u BiH nije prihvatljiv nikakav oblik iznuđenog unitarnog jedinstva. Prihvatljivo je jedino jedinstvo različitosti, jedinstvo u razlikama. Ako, međutim, insistiramo na specifičnostima i razlikama, samo na posebnome, onda jedinstvo postaje fikcijom ili alibijem za separatizme i nacionalizme. Šta uopšte čini BiH kao zajednicu, ako ne svijest o zajedništvu, kao izraz njenog društvenog bića, dakle, i kulturna, duhovna

sinteza. Ne čini je, valjda, samo institucijsko normativni poredak („sistem“)!? Postojeći model federalizma u BiH, iako sadrži bitne elemente konfederacije, nije (jedina) prepreka integracijskim procesima. Tim prije, treba se pitati o drugim, „vansistemskim“ uzrocima evidentnih pojava dezintegracije. Oni, svakako, nisu ekonomski, bez obzira što su ekonomske posljedice ne samo uočljive nego i katastrofalne, jer ekonomska logika traži integraciju i koncentraciju. Ti su uzroci, prije svega, politički. **Volja za moć političkih oligarhija sve momente socijalnog života preparira za vlastitu upotrebu.** Kad joj u tu svrhu zatreba malo nacionalizma, ona će ga pronto isporučiti, kad joj zatreba malo veća doza neprijatelja, ona će ih produkovati, izmisliti (ili će se „pozvati“ na već postojeće i poznate neprijatelje). Sve drastičnije manifestacije i erupcije nacionalizma u nas zbile su se i zbivaju se bilo pod direktnom dirigentskom palicom političkih oligarhija, bilo uz njihov prešutni pristanak ili ne. Ovaj se pristanak povlači tek kada nacionalizam toliko eskalira da počinje ugrožavati svoje mentore i podstrekače. Sama volja za moć često je kratkovidna, dozvani duh iz boce zna nekontrolisano eksplodirati i ne da se natrag u bocu: od sluge postaje gospodarom.

Legitimisanje političke volje, koja nema svoje utemeljenje u narodu, građanima, nastoji se zadobiti u naciji. To su već legalno otključana vrata nacionalizmu, koji uvijek vreba svoju priliku. Socijalna mu kriza itekako pogoduje. Ako je nekada politika bila definisana kao mudrost upravljanja ljudima i stvarima, u svrhu ostvarivanja najviših vrijednosti (istine, pravde, slobode, svetosti života, itd.), onda se ona danas definiše kao ogoljela i krvoločna borba društvenih grupa i pojedinaca za osvajanje, očuvanje i povećanje moći, vlasti i koristi, koje idu uz to. Suština politike u BiH je borba oko raspodjele i kontrole društvene moći – politika je drama. Filozof volje za moć je rekao: *Došlo je vrijeme da se ponovo promisli šta je politika, jer ovakva kakva je sada i ovdje, ona je mjesto gdje su sve duševne bolesti zakazale sastanak.* Sa dovoljno razloga, može se reći da su na ovim prostorima BiH još uvijek veoma moćne mitske i paganske predstave i vjerovanja, koja po pravilu oživljavaju u trenucima političkih i društvenih kriza. Kad god se ponove krizne situacije uvijek se obnove ovi mitski i paganski obrasci. U kriznim situacijama se ne traži učitelj nego spasitelj: harizmatski vođa uvijek ima šansu kada nije moguće riješiti krizu na racionalan način, što je slučaj i u BiH. Stručne i naučne analize stanja politike u BiH se slažu oko nedostatka pravih socijalnih projekata, koji bi bili prezentovani i primijenjeni od strane političara. Nažalost, može se reći da se slogan: **„Hajde da zaboravimo na sutra!“** – pretvorio u nacionalne i nacionalističke himne u BiH. Populizam, autokratija i oštra retorika u kojoj rod strada od izroda, veliki ljudi žive u malim kućama, a mali ljudi žive u raskošnim dvorcima, nažalost dogodi se da u politici doguraše najdalje oni koji neznaju kuda idu i kuda vode...potisle su demokratiju, pravo, istinu, pravdu i pravne procedure, a političke elite, umjesto

upotrebe, u dobroj mjeri su u funkciji zloupotrebe vlasti i uvode nacije i narode u tzv. „dobrovoljno ropstvo“. Dokle...?